

TOOLKIT OVERHEIDSPARTICIPATIE REGIO WEST-BRABANT

VIER VRAGEN OVER OVERHEIDSPARTICIPATIE

1. Waarom deze toolkit?

De Regio West-Brabant heeft in het kader van het realisatieprogramma leefbaarheid en demografische ontwikkelingen 5 projecten ontwikkeld met behulp van financiële steun van de Provincie Noord-Brabant. Overheidsparticipatie is hier één project van. De toolkit is bedoeld om kennis te delen, van elkaar te leren, een netwerk te creëren en gemeenten verder te helpen met dit onderwerp. De informatie komt uit de negentien gemeenten in de Regio West-Brabant.

2. Wat is overheidsparticipatie?

Bij overheidsparticipatie ligt het initiatief bij de burgers. De overheid participeert, doet mee, is partner in initiatieven van inwoners. Een belangrijke vraag hierbij is: op welke wijze kan de overheid het beste aansluiten bij initiatieven uit de samenleving en ideeën van inwoners? Dat heeft een andere rolname en cultuuromslag tot gevolg.

3. Wat is het verschil tussen burgerparticipatie en overheidsparticipatie?

Bij burgerparticipatie ligt het initiatief bij de overheid. Het gaat dan vooral om het betrekken van burgers bij beleid. Bij overheidsparticipatie komt het initiatief vanuit de inwoners en het daadwerkelijk samen doen. Dat vraagt een andere rol voor zowel een gemeente als voor de inwoners.

4. Is overheidsparticipatie in West-Brabant al de standaard?

De één is verder dan de ander. Veel gemeenten worstelen met dit thema en daarom valt er juist veel van elkaar te leren. Vooral voor de ambtelijke organisatie en de politiek betekent het een belangrijke omslag om initiatieven de kans te geven. Dat kan alleen door een andere houding aan te nemen.

Dorpsgericht werken in Gemeente Drimmelen

In Drimmelen is de term ‘dorpsgericht werken’ al goed ingeburgerd. Het is een manier van werken waarbij bewoners de belangen van het dorp vertegenwoordigen en nauw samenwerken met gemeente, politie, woningstichtingen, straathoekwerk en andere partners. De bewonersgroepen nemen zelf steeds meer verantwoordelijkheid en worden meer zelfredzaam. In Drimmelen is er één aanspreekpunt voor onder andere de bewonersgroepen en maatschappelijke instellingen: de coördinator Dorpsgericht werken in de persoon van Lilian Lambrechts. Zij vertelt dat de ontwikkeling van ‘Dorpsgericht werken’ niet zonder slag of stoot is gegaan. Er is vooral binnen het gemeentehuis een cultuuromslag nodig: “Bewoners worden vaak gezien als lastige klanten. Dat is een fout beeld. Neem ze serieus, luister goed en geef een gemotiveerd antwoord. Op deze manier ontstaat er een goede basis voor samenwerking.” Bewoners en organisaties zoeken elkaar meer en meer op, komen met initiatieven en steken zelf de handen uit de mouwen. Inmiddels is in de organisatie de dorpscoördinator goed bekend en wordt ze in veel overleggen betrokken. Lilian: “Veel mensen hebben door dat het niet alleen meer over de wip-kip gaat, maar dat er structureel overleg is tussen bewoners, gemeente en andere partners met resultaat.”

Waarderend vernieuwen in Gemeente Etten-Leur

De gemeente heeft in juni 2013 een nota ‘overheids- en burgerparticipatie in Etten-Leur vastgesteld en wil daarmee ruimte bieden voor initiatieven en aan de slag gaan samen met inwoners, ondernemers, onderwijs, maatschappelijke organisaties en verenigingen. In de ambtelijke organisatie wordt het instrument ‘Waarderend Vernieuwen’ gebruikt om verandering op gang te krijgen. Een kopgroep met een aantal mensen uit de ambtelijke organisatie, leren de methodiek, ontwikkelen en dragen het uit aan de collega’s. Het contact met inwoners gaat op een andere manier, gericht op initiatieven. Saskia de Smet (adviseur bestuur en directie van de gemeente): “Het gaat echt om een andere rol die je aanneemt als gemeente. Belangrijk is om te luisteren en te denken in mogelijkheden. Zo hebben bewoners in de wijk De Keen gevraagd of het budget voor een speelplan gebruikt mocht worden voor een kunstgrasveld. Het bedrag was niet voldoende, maar de wijk heeft het geld dat nog nodig was bij elkaar gekregen. Er ligt nu een prachtig veld.” De wijkmanagers zijn vanuit hun functie het eerste aanspreekpunt voor initiatieven van inwoners.

Samen Doen! in de Gemeente Aalburg

Er is al veel over geschreven en gepraat, maar vooral gedaan: Samen Doen! in Aalburg is het nieuwe werken voor iedereen. De gemeente wil aansluiten bij de betrokkenheid van inwoners, vrijwilligers, ondernemers en het onderwijs en de kansen aangrijpen om samen projecten uit te voeren. Deze gedeelde verantwoordelijkheid wordt voortvarend opgepakt door zowel de gemeente als inwoners. Paul Thur (dorpsraad Genderen) zegt hierover: “Als dorpsraad zijn we positief over deze nieuwe ontwikkelingen. We hebben het gevoel dat de ambtenaren dichterbij de inwoners staan. We werken nu veel meer op basis van vertrouwen. Dat biedt mooie resultaten.” Jean de Kock, teamleider gemeentewerken, vindt duidelijkheid van groot belang: “Zowel voor medewerkers als de inwoners moet duidelijk zijn wie wat doet. Alleen op deze manier ontstaan er prachtige ideeën. Het is een kwestie van samen aan de slag gaan.” Ook Fiona Spit, projectleider Buurtpreventie, kan dat beamen: “Ik heb gemerkt dat mensen echt iets willen doen in hun buurt. Het is nu de uitdaging om een netwerk op te bouwen. Dat kan alleen op basis van vertrouwen.”

Gemeente Halderberge en de Samenstichting

De gemeente Halderberge is op een andere manier gestart met het aannemen van een nieuwe rol. De Samenstichting Stampersgat, bestaande uit een aantal inwoners, en de gemeente hebben een convenant opgesteld waarin elkaars positie duidelijk wordt en welke doelen er worden nagestreefd. Birgit Biskop van de Samenstichting: “Sindsdien is er heel veel veranderd. Na een training over burgerparticipatie hebben we geleerd dat niet alleen ambtenaren, maar ook wij écht een andere houding aan moeten nemen. We kijken nu anders naar elkaar en ondernemen samen heel veel dingen. Het woord ‘rolneming’ was het toverwoord!” Ook Rob Spijkers (contactpersoon vanuit de gemeente) ziet deze omslag: “Ik heb collega’s zien zoeken, zien worstelen. Vaak is de overheid goed in zenden en slecht in luisteren.” Gemeentesecretaris Caroline Jacobs onderstreept die gedachte: “We moeten als gemeente meer naar buiten, met mensen spreken en onze bereidheid tonen om hierin te investeren. Het is een uitdaging om de juiste mensen een voortrekkersrol binnen de gemeentelijke organisatie te laten spelen. Op deze manier kunnen we het in onze organisatie verder verbreden.”

Ontwikkelingsgroepen in Gemeente Rucphen

Samen dorpsontwikkelingsplannen (iDOP) vormgeven én uitvoeren is de start geweest voor ontwikkelingsgroepen: een structuur waar maatschappelijke organisaties, scholen, ondernemers, de woningbouwcorporatie, dorpsraad en de gemeente met elkaar samenwerken. De aanpak is zo succesvol gebleken dat het heeft geleid tot het bestendigen van de samenwerkingsstructuur. Bewoners uit werkgroepen waren zelf projectleider en rapporteren aan ontwikkelingsgroepen. Op deze manier worden mensen enthousiast, meer betrokken en gericht op resultaat. Cees Aanraad, projectcoördinator van de gemeente: “Het moet geen praatclub voor inwoners worden, er moeten dingen gedaan worden. Het is mooi om te zien dat bewoners zelf meer verantwoordelijkheid nemen door dingen te doen die voor een dorp belangrijk zijn. Onderling enthousiasmeert iedereen elkaar en lossen zelfs conflicten met elkaar op.” Wel benadrukt hij dat er oog moet zijn voor de interne gemeentelijke organisatie: “Een vaak gehoorde gedachte is ‘we werken al zo lang op deze manier’. Maar ik vind het een uitdaging te laten zien dat door anders te werken er hele mooie dingen gerealiseerd worden.”

Leefbare wijken en dorpen in Gemeente Roosendaal

‘Stel je naar de inwoners op als de burens in plaats van de arrogante overheid.’ Deze boodschap is praktijk geworden in de gemeente Roosendaal als het gaat om de aanpak van leefbare wijken en dorpen. Inmiddels zijn er al mooie initiatieven die inwoners samen met de gemeente ondernomen hebben. Er wordt nu meer aansluiting gezocht op vragen van bewoners en organisaties, zodat de zaken worden aangepakt die voor het gebied het belangrijkste zijn. Projectmanager Chantal van den Heuvel heeft de omslag van dichtbij meegemaakt: “Het vraagt een mentaliteitsverandering. Ik spreek met inwoners ‘s avonds af, want overdag zijn mensen moeilijk bereikbaar. Het openstaan voor ideeën en het luisteren naar inwoners is van groot belang. Het vraagt voor de gemeente flexibiliteit in menskracht en middelen.” Ook in Roosendaal wordt de betrokkenheid van de organisatie als belangrijke uitdaging gezien: “We hebben zogenaamde early adopters die de nieuwe werkwijze eigen maken en verder uitdragen. We moeten intern dezelfde taal spreken en dat is soms nog wel lastig. Uiteindelijk worden veel mensen overtuigd door het grote enthousiasme en betrokkenheid van inwoners.”

Successen bij de aanpak van overheidsparticipatie

- ◆ **Houding:** een andere houding en rol aannemen leidt tot succes. Dat kan door meer open te staan voor initiatieven, meedenken, burgers serieus nemen en goed te luisteren.
- ◆ **Betrokkenheid van mensen wordt vergroot:** door meer open te staan voor initiatieven en de bereidheid te tonen om samen zaken op te pakken, wordt het enthousiasme en betrokkenheid van inwoners, ondernemers, verenigingen en andere partners in de wijk of buurt vergroot.
- ◆ **Meer draagvlak voor projecten:** als initiatieven die bedacht zijn door een wijk of dorp uitgevoerd worden samen met de gemeente en andere partners, kan dat vaak rekenen op een breed draagvlak. Dat zorgt ervoor dat de dingen gebeuren die voor een dorp of wijk het belangrijkste zijn.
- ◆ **Aanwezigheid van een netwerk:** ken je partijen, weet wat er speelt. Op deze manier kan er ingespeeld worden op behoeftes van inwoners.
- ◆ **Bouwen met vertrouwen:** onderling elkaar kunnen vertrouwen is een belangrijk succes bij overheidsparticipatie. Zonder vertrouwen geen samenwerking. Er wordt als het ware een band gecreëerd met inwoners en andere partners. Op deze wijze vinden mensen het leuk om zich in te zetten en de wijk of het dorp beter te maken.

Valkuilen bij de aanpak van overheidsparticipatie

- ◆ **Onvoldoende bestuurlijk draagvlak:** het bestuur moet als eerste gericht zijn op overheidsparticipatie. Dat is belangrijk om ambtelijk ook de ruimte te krijgen om met partners (inwoners, ondernemers, onderwijs, andere overheden, maatschappelijke organisaties en verenigingen) aan de slag te gaan.
- ◆ **De interne organisatie:** het is van groot belang dat alle medewerkers meegenomen worden in het proces van deze cultuuromslag. Ook de communicatie tussen mensen die in de wijk staan en diegenen die in het gemeentehuis zitten, verdient grote aandacht: er moet immers snel geschakeld kunnen worden bij vragen of initiatieven.
- ◆ **Het oude denken ‘burgers zijn lastige klanten’:** Inwoners serieus nemen, goed kunnen luisteren, meedenken en de bereidheid tonen om te investeren zijn belangrijke basisvaardigheden om overheidsparticipatie vorm te geven. Naar buiten gaan en niet achter een bureau blijven zitten, luidt het devies.

Op weg naar meer overheidsparticipatie

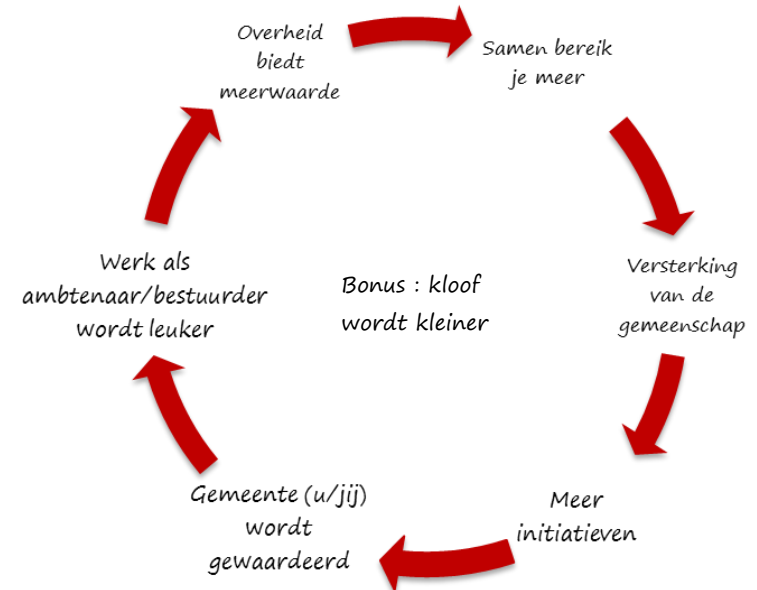
Veel gemeenten zijn bezig met het nadenken en voorzichtig uitvoeren van overheidsparticipatie. Maar welke stappen zijn er in de praktijk van belang om ruimte aan inwoners te bieden? Een overzicht:

- 1.** Zorg voor draagvlak bij het bestuur (College van B&W, gemeenteraad) bij het aannemen van een nieuwe rol. Zij zijn de ambassadeurs en kunnen het dagelijks aan de orde stellen in het contact met mensen, zowel binnen als buiten de organisatie. Neem tegelijkertijd de interne organisatie mee in het proces van deze belangrijke cultuuromslag.
- 2.** Draag als overheid de boodschap uit dat er anders gewerkt wordt. Lok initiatieven uit en geef deze de ruimte. Laat de verantwoordelijkheid bij de initiatiefnemers zelf en ondersteun naar behoefte.
- 3.** Vaak werkt een gemeente al wijk- of dorpsgericht. De wijkmanager of coördinator weet wat er in de buurt leeft. Stel deze persoon centraal en gebruik het netwerk om samen met inwoners plannen te maken én uit te voeren. Dorpsraden of andere verbanden zijn hierbij van groot belang.
- 4.** Stel één persoon binnen de gemeentelijke organisatie aan waar inwoners, ondernemers, dorpsraden en andere partijen met initiatieven kunnen komen en waar vragen beantwoord kunnen worden.
- 5.** Begin met kleine haalbare projecten. Op basis van de lessen kan er verder gewerkt worden aan nieuwe initiatieven in groter verband. Vier de successen en laat zien hoe inwoners hun wijk of dorp leefbaar houden met mooie projecten in samenwerking met de gemeente en andere partners.

Aan het werk met de cultuuromslag

De omslag naar overheidsparticipatie waarbij de overheid meedoet en partner is in initiatieven van inwoners, vraagt voor medewerkers van een gemeente een andere houding. Uit de gesprekken met gemeenten in de Regio West-Brabant blijkt dat een cultuuromslag in de organisatie nodig is. Geleerd moet worden om meer te faciliteren en ondersteunen zodat initiatieven in dorpen en wijken tot bloei kunnen komen. De cirkel van overheidsparticipatie geeft het belang weer van het 'anders doen'. Dat vraagt flexibiliteit van medewerkers. Vaak is nu de eerste stap dat een vakambtenaar toetst of iets niet in strijd is met het beleid en geeft vervolgens een oordeel. Die gedachte past niet in het kader van overheidsparticipatie. De houding van de betreffende medewerker hoort gericht te zijn op het initiatief, meedenken om het plan beter te maken en bereidheid tonen om te investeren. Dat leidt in de praktijk tot prachtige voorbeelden waarin overheid, inwoners, ondernemers, verenigingen etc. met elkaar plannen maken én samen uitvoeren.

De cirkel van overheidsparticipatie

Projecten uit de praktijk in de Regio West-Brabant

- Aalburg** In het kader van 'Samen Doen!' zijn er veel initiatieven in de verschillende dorpskernen. In Genderen bijvoorbeeld knappen inwoners de woon- en leefomgeving op tijdens een aantal dagen van het jaar. Daarnaast zijn er projecten gestart rondom breedbandinternet in coöperatieve vorm en buurtpreventie.
- Alphen Chaam** Bij de realisatie van een nieuw dorps huis in Galder is de gemeente facilitator en heeft meegedacht met de beheersvorm. Gebruikers hebben grote stem gehad in het opstellen van een ontwerp voor de nieuwbouw. Het wordt nu gerund door een parttime beheerder en vrijwilligers.
- Baarle-Nassau** Op een stuk grond waar de gemeente nog geen concrete plannen had, is nu een collectief van inwoners zelfstandig een woonwijkje aan het ontwikkelen. Ook wegen, verlichting etc. worden in het plan opgenomen. Dat alles buiten de regie van de gemeente.
- Halderberge** Met de Samenstichting Stampersgat is een convenant ondertekend om de communicatie te verbeteren tussen gemeente en inwoners en de leefbaarheid te vergroten. Ondertussen zijn er projecten gerealiseerd, zoals het opknappen van een speelterrein voor de jeugd door inwoners van Stampersgat.
- Oosterhout** Buurtpreventie is een project waar de gemeente de teams een financiële bijdrage geeft en faciliteert daar waar nodig. De teams met inwoners zijn niet alleen gericht op veiligheid, maar nu ook op zorg. In de Kruidenbuurt wordt gewerkt met de sticker 'burenhulp'. Wie de sticker op zijn voordeur heeft geplakt, geeft aan dat hij/zij hulp wil bieden aan buurtbewoners.
- Rucphen** In de ontwikkelingsgroep Zegge is (onder leiding van de dorpsraad) met maatschappelijke organisaties, ondernemers, woningbouwcorporatie, dorpsraad en gemeente een plan bedacht voor herinrichting van het Dorpsplein en dorpsentrees. Tal van andere projecten zijn inmiddels ook al uitgevoerd.
- Breda** Opperuimd Breda is een systematiek om bewoners en scholen te faciliteren die eenvoudige werkzaamheden in de openbare ruimte willen uitvoeren. In twee jaar tijd zijn 2000 Bredanaars betrokken binnen 200 deals.

- Drimmelen** Op verzoek van de initiatiefnemer en bewonersgroep Hart Voor Drimmelen is er aan het begin van Drimmelen een griendje gerealiseerd. Bewoners hebben zelf 1100 knotwilgen geplaatst en onderhouden ze ook. Dit terwijl het gemeentelijk beleid juist zei dat knotwilgen gekapt zouden worden. Daarnaast is er een Meet and Match-bijeenkomst georganiseerd waarbij mensen elkaar kunnen helpen met het uitwerken en realiseren van hun initiatieven in het kader van leefbaarheid, veiligheid en sociale betrokkenheid.
- Etten-Leur** Ouderen wilden in Etten-Leur een geschikte voorziening maken waar senioren terecht kunnen. De gemeente zorgt voor de verbouwing en draagt hierna de verantwoordelijkheid over. In de wijk De Keen hebben bewoners gevraagd of het budget dat voor een speelplan was, beschikbaar kon worden gesteld voor een kunstgrasveld. Dat bedrag was niet genoeg, maar de rest heeft de wijk zelf bij elkaar gekregen. Het kunstgrasveld is gerealiseerd.
- Geertruidenberg** Het speeltuincomité van de Hertogshoef doet alles zelf: contact met de leveranciers, plaatsen van toestellen, onderhoud van het groen en de toestellen. De gemeente biedt ondersteuning in de vorm van de jaarlijkse inspecties en het aanpassen van grote zaken als dit nodig is. Daarnaast is er een plan in de maak door een bewonersgroep om het Koningspark aan te pakken. De groep heeft zelf verschillende partners gezocht.
- Roosendaal** Heerlijkheid Nispen is een plan dat de inwoners zelf trekken om o.a. de TurfTuin en de benutting van de pastorie te realiseren. De inwoners hebben zelf subsidies aangevraagd en gekregen. De gemeente faciliteert en geeft ook een financiële bijdrage.
- Moerdijk** Vanuit het gebiedsplan in Klundert ligt er de ambitie van verenigingen om meer met elkaar samen te gaan werken en aantal vertegenwoordigers heeft initiatief genomen om een verenigingsbijeenkomst te organiseren. Dat was een groot succes. Momenteel lopen er nieuwe plannen voor de kernen Heijningen en Langeweg.

Infopunt Leefbaarheid Regio West-Brabant

Vergrijzing, ontgroening en arbeidsmigratie hebben hun invloed op de leefbaarheid in dorpen en wijken. Hoe zorgen we met elkaar ervoor dat het goed gaat met de leefbaarheid?

Het Infopunt Leefbaarheid van de Regio West-Brabant (RWB) helpt inwoners, ondernemers, verenigingen, dorpsraden en andere partijen daarbij. Ze werkt hiervoor nauw samen met de streeknetwerken in West-Brabant, met de Vereniging Kleine Kernen Noord-Brabant en met de provincie Noord-Brabant. Dat kan op verschillende manieren door initiatiefnemers verder te helpen met bijvoorbeeld advies over ervaring van andere partijen bij leefbaarheidsprojecten. Ook biedt het infopunt ondersteuning bij het verbinden van partijen, verspreiden van kennis of het adviseren over mogelijkheden voor subsidie.

De RWB organiseert spreekuren in samenwerking met vertegenwoordigers van de streeknetwerken, de Vereniging Kleine Kernen Noord-Brabant en de provincie Noord-Brabant.

Contact via de informatiemakelaar

Voor het aanmelden van een initiatief of het aanmelden voor de spreekuren kunt u contact opnemen met het infopunt leefbaarheid West-Brabant via Heleen van Exsel. Zij is het eerste aanspreekpunt voor de regio op gebied van leefbaarheid en vervult een verbindende rol voor leefbaarheidsinitiatieven. Voor alle betrokken partijen, waaronder ook burgers is zij benaderbaar. Heleen biedt ondersteuning aan lokale en (sub-)regionale leefbaarheidsinitiatieven en opereert in een netwerk waarin kennis, informatie en best practices gedeeld worden.

Heleen van Exsel is te bereiken via heleen.vanexsel@west-brabant.eu, telefoonnummer 076-5027219. Kijk ook eens op <http://leefbaarheid.west-brabant.eu/>

Uitgave van de Regio West-Brabant, februari 2014

De inhoud van deze handreiking mag door derden gebruik worden, als de bron erbij vermeld wordt.